

Сергій Сидоренко, Артур Гудманян
м. Київ, Україна

Типові помилки перекладу анотацій до наукових статей англійською мовою

The paper draws attention to the common lexical and grammatical errors in abstracts to research articles translated from Ukrainian into English. Most of such errors result from literal translation of the original text without proper regard for essential differences in Ukrainian and English academic registers. The common lexical mistakes include misuse of words, choice of the wrong match in the target language, confusion of paronyms, etc. Among the most typical grammar mistakes are the wrong use of articles and prepositions, wrong collocation, copying Ukrainian syntactic structures in English, and sexist language manifested in the use of pronouns and nouns.

Keywords: abstract, Ukrainian-English translation, lexical errors, grammatical errors, research paper, literal translation.

Сьогодні, коли науковці змагаються за індекси цитувань, що визначають вагомість вченого у науковому світі, все більше уваги приділяється якості анотацій до наукових статей, адже саме анотація презентує наукове дослідження, є його візитівкою, яка має зацікавити, затримати увагу інших дослідників, що мандрують неосожним океаном наукової інформації. У тих випадках, коли доступ до повного тексту статті в Інтернеті є платним, саме анотація є єдиним вільно доступним джерелом інформації, і саме від її якості може залежати, чи буде стаття прочитана.

В Україні сьогодні ще дуже значна частина науковців не володіє англійською у достатній мірі, щоб публікувати нею результати власних досліджень, а отже єдиною можливістю вийти зі своїми науковими здобутками в глобальний науковий простір є супроводження статті якісною англійською анотацією. Фахівцям добре відомо, що через відмінності між українським та англійським науковим письмом анотацію англійською мовою в ідеалі потрібно писати, а не перекладати з української мови в тому розумінні, яке вважає перекладом механічну послівну заміну українських мовних структур англійськими. Сільвія Уфнальська привертає увагу до базової відмінності між слов'янським та англійським науковим дискурсом, яка є чинником багатьох помилок при перекладі анотацій англійською: англійська є *writer-responsible language*, тобто мовою, де автор відповідає за те, щоб зробити свій текст зрозумілим для читача, в той

час як українська, наприклад, класифікується як reader-responsible language, тобто мова, де автор не зобов'язаний писати зрозуміло, оскільки відповідальність за розуміння тексту несе читач [1]. Саме так, на жаль, поведуться багато українських науковців, коли подають до публікації статті з англійськими анотаціями – просто «перекладають» їх з української (як правило, не беручи участі в процесі перекладу), не турбуючись про те, чи несе анотація потрібний смисл, чи робить вона сутність дослідження зрозумілою англійській читацькій аудиторії, чи може вона взагалі зацікавити людину, яка швидко переглядає великі масиви наукового контенту.

Говорячи про якість англійських анотацій, в цій статті ми залишаємо за дужками вимоги до їхньої структури та змісту, які є в цілому загально відомими, а в деталях можуть корегуватися вимогами конкретного наукового видання. Ми зосередимось на суто мовних аспектах з метою вкотре привернути увагу дослідників до найбільш типових помилок, що є наслідком некваліфікованого перекладу, а в першу чергу наслідком перекладання відповідальності за власне наукове дослідження на іншу особу, яка часто не є фахівцем ні в галузі дослідження ні в галузі наукового англійського письма, або просто на машину – різні програми перекладу, що є доступними в Інтернеті.

Переклад анотацій є болючою проблемою, про що свідчить достатня кількість публікацій на цю тему – від наукових статей до навчальних посібників, від роз'яснень перекладацьких агенцій до перекладацьких форумів в соцмережах. Згадаємо лише деякі, що, на нашу думку, достатньо представляють спектр дослідження проблеми. Серед українських досліджень останніх років варто звернути увагу на статті О.В. Тимошенко [2], яка розглядає особливості написання англійських анотацій до дипломних робіт, О.Л. Башманівського, А.В. Усатого, Н.М. Дяченка, В.В. Халіна [3], які аналізують особливості перекладу анотацій наукових статей за допомогою програм-перекладачів, наявних у вільному доступі, зокрема Google Translate та Pereklad.online.ua. Автори доходять висновку, що сьогодні системи машинного перекладу відіграють лише допоміжну роль і дозволяють задовільно перекладати лише нескладні синтаксичні та лексичні конструкції [3, с. 198]. Корисним порадиником всім, хто бажає навчитись писати якісні анотації, є навчальний посібник «Англійські елементи наукової праці: назва, анотація, резюме» [4], виданий у 2016 році Харківською державною академією культури. На підставі численних прикладів авторами проаналізовано способи відтворення англійською типових кліше, поширених в українському академічному письмі та приділено особливу увагу відмінностям англо- і українськомовного стилів

наукового викладу. Євгеній Лепьохін [5] розглядає англomовні анотації до статей галузі «землеустрій та кадастр» в аспекті їхньої граматичної валідності й адекватності у перекладі.

Не меншу увагу приділяють проблемі написання і перекладу анотацій англійською мовою і російські дослідники, оскільки вона так само актуальна і для російськомовних вчених. Є.В. Шапкіна [6] аналізує стилістичні особливості анотацій наукових статей, представлених в авторитетних закордонних виданнях, формулює принципи їхнього перекладу. Т.Є. Алексеева та Л.М. Федосеева [7] аналізують переклади анотацій англійською, виконані російськомовними авторами, виявляючи найбільш частотні помилки та недоліки. Л.А. Шимановская [8] розглядає помилки в англomовних анотаціях до наукових статей з проблематики інженерної екології. О.Л. Добриніна [9] пропонує методику навчання, спрямовану на запобігання помилкам в англomовних анотаціях до статей технічної галузі. Вимоги до написання анотацій до російськомовних та англomовних наукових статей досліджуються у праці М.В. Єрещенко, Є.О. Мішневої та Н.О. Радіонової [10].

Важливі аспекти перекладу анотацій розглянуто у вже цитованій статті С. Уфнальської [1]. Т.Н. Фітрія [11] досліджує специфіку перекладу анотацій в індонезійському науковому журналі EDUNOMIKA. Проблеми китайсько-англійського перекладу анотацій з точки зору еко-транслатології аналізуються у праці Й. Жанг та З. Лі [12]. Португальсько-англійський переклад анотацій в риторичному аспекті проаналізовано О. Пецціні [13].

Чи сприяв достатньо широкий обсяг наукових та методичних публікацій з проблематики перекладу наукових анотацій в останні роки покращенню їхньої якості? Відповідь на це питання ми вирішили отримати шляхом аналізу англomовних анотацій до наукових статей, опублікованих у Віснику Національного авіаційного університету, серія «Педагогіка, психологія». Матеріалом текстового аналізу стали анотації до статей, розміщених у 13-му номері Вісника за 2018 рік. З етичних причин при цитуванні фрагментів анотацій ми не наводимо прізвища авторів чи назви статей – нашою метою є не оцінка якості перекладу, а вкотре привернення уваги до типових мовних помилок, що містяться у анотаціях англійською мовою.

Виявлені типові мовні помилки та недоліки можна розділити на два основних типи – лексичні, що полягають у вживанні англійських лексем, що не відповідають потрібному смислу, та граматичні, що порушують граматичні норми англійської мови, стосуються сполучуваності слів, вживання артиклів, применників, узгодження

підмета та присудка, структурування речень, тощо. Розглянемо найбільш частотні.

1. Лексичні помилки

Типовою лексичною помилкою в анотаціях є зловживання англійським словом *problem*. Його семантичним ядром є труднощі, щось (погане, складне), що потрібно долати або вирішувати. Тому фрагмент анотації *The article is dedicated to modern approaches to teaching students of specialization "Philology" as young teachers of foreign language. The relevance of the problem has been growing ...* є дещо дивним для англomовного читача, адже в чому тут проблема? Ще один приклад: *This article is devoted to the problem of professional education*. Чому професійна освіта є проблемою? Насправді, українське *проблема* не завжди потребує лексичного відповідника в англійському тексті, а якщо відповідник все таки потрібно вжити, адекватним вибором можуть бути, скажімо, слова *issue* або *aspect*.

Ще одним відомим своєю підступністю словом є англійське *peculiarities*, яке масово вживається для передачі українського *особливості*. Проте з цим словом потрібно бути обережним – в англійській воно має сильну імплікацію чогось незвичного, дивного. Замість нього варто вживати *specificity*, *specifics*, *characteristic features* та ін.

Системною помилкою є вживання слова *methodical* для *методичний* (*методична робота*, *методична література*, *методична рада* тощо). Насправді ж *methodical* має значення «дуже послідовний, систематичний, що слідує певному порядку дій» (*методична людина*), і не має відношення до методики у педагогічному сенсі.

Невдалим є використання англійських слів *devote* та *dedicate* для перекладу *стаття присвячена ...*. В такому контексті ці слова звучать занадто емоційно. Стандартними англійськими відповідниками є *the paper (article) examines, investigates, looks at, features, deals with* та ін.

Часто плутаються англійські слова *perspective* та *prospect*. *Perspective* має значення «бачення, спосіб мислення, точка зору, погляд, ракурс» і «перспектива» лише в технічному сенсі просторового бачення. Тому для перекладу *перспектив дослідження* потрібно обирати слово *prospects*, яке пов'язане з майбутніми можливостями.

Каменем спотикання для перекладачів анотацій часто є слово *актуальний*, оскільки такий «спокусливий» відповідник як *actual* в англійській має зовсім інше значення, а саме «дійсний, реальний, фактичний».

Незрозумілість виникає тоді, коли українське слово з вузьким значенням передається англійським відповідником з широкою семантикою. В одній анотації словосполучення *тренінгова робота*

дослівно перекладається як *training work*, що безумовно не передає смисл оригіналу, оскільки англійське *training* має широке значення «навчання».

Двомовний словник може давати декілька відповідників, тому значення та особливості функціонування слова варто перевіряти у англо-англійському словнику. Це дасть можливість уникати таких неадекватних перекладів як цей: *поєднуючого всю фрагментарну інформацію в єдину систему – combining all the **snippy** information into a single system*. Слово *snippy*, як правило, вживається стосовно людини і має значення «гордовитий, дратівливий, різкий». Ще однією ілюстрацією невдалого вибору словникового відповідника може слугувати словосполучка *gender segregation* для *гендерні розрізнення (емоційної сфери студентів)*. *Gender segregation* – термін, що позначає сегрегацію, тобто розділення, людей за гендерною ознакою. Ще один приклад: *both their definition and the list did not receive sufficient **disclosure** in modern pedagogy – як їх дефініція, так і перелік не отримали у сучасній педагогіці достатнього розкриття*. Англійське *disclosure* стосується розкриття, розголошення чогось таємного, конфіденційного і в цьому контексті є недоречним. Посмішку викликає вживання поруч слів *educated* та *unconscious* в такому реченні: *визначення усвідомлених і неусвідомлених педагогами потреб в отриманні психологічних знань – to determine the needs of educated and unconscious teachers in obtaining psychological knowledge*.

Повсюдно в анотаціях вживається калька *future engineers, future teachers, future marketing specialists* для *майбутні інженери, вчителі, фахівці з маркетингу* тощо. Але фактично під майбутніми фахівцями маються на увазі студенти, і в англійській їх прийнято називати *engineering students, student teachers, marketing students*.

Ще одним поширеним прикладом лексичної кальки є переклад українського *на прикладі* англійським *on/by the example of*, коли йдеться про об'єкт дослідження, тоді як в англійській аналіз розвитку певної ситуації, суб'єктів дослідження прийнято називати *case study*.

Неавтентичність англійської мови одразу демонструють переклади назв спеціальностей, спеціалізацій, напрямків навчання, як-от *students of the postgraduate education direction, students of the specialty “Law”* тощо замість *postgraduate students, law students, students majoring in ...*.

2. Граматичні помилки

Найбільш поширеними граматичними помилками в англійській мові в перекладах анотацій виявились наступні:

а) Порушення правил вживання артиклів. Прикладами порушення «золотих правил» вживання артиклів є вживання іменника *author(s)*

без означеного артикля; або навпаки, безпідставне вживання означеного артикля: *the author concludes that **the** space performs the most important function*, коли йдеться про простір взагалі. Ігнорується неможливість вживання обчислюваного іменника в однині без артикля: ***model** of professional preparation; human and material resources for achieving **aim***.

б) Зловживання прийменником *of*, особливо з іменниками на означення істот: *In the choice of forms, methods of work that contribute to the formation of communicative competence of students, the results of the survey of teachers ...; methods and forms of activity of teachers; the method of S. Bem*.

в) Неправильне вживання прийменників: *the modern researches are aimed to the methodological system ...* (правильно: *are aimed at*); *process for preparation of future engineers* (правильно: *process of*); *a new course of environmental safety and culture* (правильно: *a course in ...*); *dependence of gender differences **from** age* (правильно: *on age*).

г) Вживання прикметника *own* без присвійного займенника: *the search of the own style of activity; development of own behavior strategy*.

г) Порушення норм вживання видо-часових форм дієслова: *Останнім часом для вирішення власних проблем люди використовують протизаконні дії ... – Recently, in order to solve their own problems, people **use** illegal acts ...*

д) «Нанизування» іменників у функції означення. Наприклад, речення *The research is dedicated to the theoretical substantiation of necessity of pedagogical communication optimization ...* виглядало б набагато більш англійським, якби його написати так: *The research provides a theoretical substantiation of the necessity to optimize pedagogical communication ...* Ще один невдалий приклад: *based on the psychological peculiarities of **spatial perceptions' knowledge** and on the shaping of **pedagogical peculiarities function***. Або: *формування першого враження – first impression creation*. Непоодинокі випадки, коли перекладачі вживають у препозиції до іменника складні за своєю синтаксичною структурою означення, а то й цілі переліки таких фразових означень, що є неможливим в англійській мові.

е) Неправильна організація інформаційної структури речення, особливо з присудком, вираженим пасивною формою дієслова. Для анотацій типовим виявилось конструювання довгих речень з пасивним присудком у фінальній позиції, наприклад: *The influence of the importance of online autonomous learning, based around tasks and real situations, the self-reflection and peer reflection role, the issue of motivation for effectively assessing in the 21st century language class is*

highlighted; *The main trends in the university education development in terms of the transition to an innovative model of the "knowledge economy", due to the substitution of the dominant position of labour to knowledge, are considered.* Англійська в таких випадках надає перевагу активним конструкціям: *The paper / author analyzes / considers / looks at / investigates ...*

е) Переклад українських безособових речень інвертованими конструкціями з формальним підметом *there* або *it*: *Доведено залежність розвитку вищої освіти від ... – There was proved the dependence of higher education development on ...; Висвітлено значущість ... – It is shown the importance...*

Виявлені випадки, коли англійське речення просто копіюється з українського безособового речення, з присудком в ініціальній позиції: *Проаналізована система з підвищення кваліфікації учителів в Україні і виявлено недоліки. – Analyzed the state of affairs in raising the qualifications of teachers in Ukraine and identified shortcomings; Визначено основні чинники ... – Were determined main factors ...*

ж) Синтаксичне змішування герундія та віддієслівного іменника: *raising the status and quality of higher professional education with the obligatory forming a holistic primary education* – в цьому прикладі *forming* є іменником і потребує після себе прийменника, замість *ing*-форми тут краще вжити повноцінний іменник *formation* з прийменником *of*. Перекладачі анотацій чомусь занадто захоплюються *ing*-формами, тоді як за наявності відповідного іменника перевагу слід надавати йому, наприклад, *the solving of professional problems* краще замінити на *solution of professional problems*.

з) Вживання тире замість присудка, що є неприпустимим для англійської мови: *Research methods – logical-historical, ...*

и) Неузгодження підмета і присудка: *Improvement of the educational level and the shaping of spatial vision through the academic drawing and painting is possible ...; Analysis of the main difficulties and typical mistakes in recreating of space establish and eliminate the main reasons ...; Improving of professional competence and skills are among the most popular ...*

і) Порушення норм сполучуваності слів. Наприклад, поширеною помилкою є вживання інфінітиву після дієслова *allow*, як-от: *system of professional skills that allow to achieve professional success*, тоді як перед інфінітивом це дієслово потребує додатка (*to allow sb. to do sth.*). Іменник *readiness*, який часто зустрічається у психолого-педагогічних статтях, вживається з інфінітивом, а не з прийменниковим

іменниковим словосполученням: *readiness ... to professional activity* (правильно: *readiness to do sth.*).

ї) Мовний сексизм: *the development of the personality of the social worker himself; Family is the first base of spiritual education of man, it carries out his primary socialization ...; harmony and integrity of the individual, development of his abilities and talents; the future engineer does not act on the outside, but on his own plan; the space activity of mankind.*

й) Лексичні повтори: у процесі вивчення курсу – *in the course of studying the course; екологічна компетентність майбутніх фахівців, діючих менеджерів, керівників усіх рівнів – ecological competence of future professionals, current managers, managers of all levels; актуальність досліджуваної у статті проблеми зумовлена нагальними потребами ... – the urgency of the problem investigated in the article is due to the urgent needs ...; зроблено висновок, що для успішного реформування потрібні подальші зміни в цій сфері – It was concluded that further reforms in this area are needed for successful reform.*

к) Загалом, дослівний переклад продукує синтаксично незграбні, важкі для сприйняття конструкції, як-от: *Незважаючи на те, що розвиток українського шкільництва у краї відбувався в контексті європейської освіти ... – Despite the fact that the development of Ukrainian schooling in the country took place in the context of European education ...*. Цей фрагмент можна було б перекласти так: *Though Ukrainian schools in the region developed in (as part of) the European educational context ...*

На завершення нагадаємо про певні графічні особливості сучасного англійського наукового тексту, які не можна ігнорувати, оскільки вони формують враження читача щодо професіоналізму автора. Типовою помилкою українських авторів є вживання римських цифр на позначення століть, що є незвичним для англійської мови, де для цього використовуються арабські цифри, або номер століття пишеться словом. Варто пам'ятати і про лапки, і взагалі про те, що англійська пунктуація багато в чому відрізняється від української.

Література

1. Ufnalska S. Abstracts of research articles: Problems of translation. *European Science Editing*. 2007. Vol. 33(4). P. 101-104.
2. Тимошенко О.В. Особливості написання анотації англійською мовою. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.confesp.fl.kpi.ua/node/1150>.
3. Башманівський О.Л., Усатий А.В., Дяченко Н.М., Халін В.В. Особливості перекладу анотацій наукових статей за допомогою вільнопоширюваних програмних продуктів. *Інформаційні технології і*

засоби навчання. 2019. Том 69, № 1. С. 198-210. 4. Англомовні елементи наукової праці: назва, анотація, резюме: навчальний посібник. Харк. держ. акад. культури; розробники: О.С. Частник, С.В.Частник. Х.: ХДАК, 2016. 78 с. 5. Лепьохін Є. Лексико-граматичні особливості анотацій англійською мовою для статей галузі землеустрої та кадастр. *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*: збірник наукових праць. Київ, 2018. № 37. С. 25-34. 6. Шапкина Е.В. Особенности перевода научной статьи: аннотация. *Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: Лингвистика*. 2015. Т. 12, № 2. С.10-14. 7. Алексеева Т.Е., Федосеева Л.Н. Заголовок и авторская аннотация на русском и английском языке: особенности и рекомендации по переводу. *Известия Волгоградского государственного педагогического университета. Филологические науки*. 2019. № 2 (135). С. 152-156. 8. Шимановская Л.А. Анализ типичных ошибок в аннотациях на английском языке к научным статьям по проблемам инженерной экологии. *Вестник Казанского технологического университета*. 2013. № 13. С. 287-292. 9. Добрынина О.Л. Пропедевтика ошибок при написании англоязычной авторской аннотации к научной статье. *Высшее образование в России*. 2015. № 7. С. 42-49. 10. Ерещенко М.В., Мишнева Е.А., Радионова Н.О. Особенности аннотирования научного текста. *Молодой исследователь Дона*. 2017. № 3 (6). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-annotirovaniya-nauchnogo-teksta>. 11. Fitria T.N. Translation Techniques Found in English to Indonesian Abstract Translation of Journal EDUNOMIKA 2018. *ELITE Journal*. December 2018. Vol. 05, No. 2. P. 145-159. 12. Zhang Y., Li Z. The Translation of Sci-Tech English Paper Abstracts from the Perspective of Eco-Translatology. *Proceedings of the 2019 International Conference on Advanced Education Research and Modern Teaching (AERMT 2019)*. DOI: <https://doi.org/10.2991/aermt-19.2019.37>. 13. Pezzini O.I. Genre Analysis and Translation – an Investigation of Abstracts of Research Articles In Two Languages. [Electronic resource]. – Mode of access: <https://periodicos.ufsc.br/index.php/traducao/article/viewFile/6201/5758>.

Оксана Шванова, Олег Шванов
м. Київ, Україна

Особливості перекладу сертифікату енергоефективності будівлі “Energy performance certificate”

The paper draws attention to translation problems that students come across when rendering the document “Energy performance certificate” into Ukrainian in classes of Practical Translation of Specialist Literature. An “Energy performance certificate” shows the current and potential energy rating of a property and the environmental impact CO₂ rating. It also tells what changes the owner can make to improve the efficiency of the building